

vi nu leva. Förf. har hjälpt oss att se, vad vår kyrka under tre århundraden tänkt om ämbetet. Det återstår för oss att under konfrontation med andra kyrkor och i samarbete med dem söka sanningen. Den lutherska ämbetssynen synes från början bära i sig en dubbelhet, som måhända är en väsentlig orsak till ortodoxernas och pietisternas svårigheter med ämbetet. Man får åtminstone flera gånger det intrycket, att båda riktningarnas förändring av ämbetssynen i viss mån var befogad. I vår egen tid känna vi måhända ännu starkare risken av att på lutherskt vis t. ex. grunda ämbetets auktoritet på 'församlingens' kallelse eller uppdrag.

Den probersten, efter vilken ämbetssynens sanning skall prövas, är givetvis, och det just efter luthersk grundsyn, Bibeln. Här kan den moderna forskningen och dess resultat beträffande ämbetet icke lämnas åsido.

G. A. Danell.

Olof Ekmans psalmdiktning

Det torde vara föga känt, att Olof Ekman, Sjönödslöftets författare, även skrivit en hel del psalmer.¹⁾ Till våra dagar har dock bevarats en liten handskriven psalmsamling, som giver klart belegg för att Ekman besatt en icke föraktlig poetisk begåvning. Den handskrivna sångboken bär titeln: »Nogra psalmer somblige aff tydska psalmer verterade, somblige aff Johan Arndz böner med tilsatte melodier, på swenske rim affsatte aff Oloff Ekman.»²⁾

Det är mycket troligt, att dessa psalmer tillkommit i samband med den psalmboksrevision, som påbörjades under senare hälften av 1680-talet och slutfördes 1693—95. Ekmans nära vänskap med Jakob Boëthius, Swedbergs medhjälpare vid psalmbokens revision, talar önekligen för detta.³⁾ Swedberg använde sig även av

1) Ekman var född 1639 i Fellingsbro, död 1713 som kyrkoherde i Falun. Se i övrigt K. A. Hagström, Strengnäs stifts herdaminne, 1, 1897, sid. 233 ff.; J. F. Muncktell, Westerås stifts herdaminne, 2, 1844, sid. 481 ff.; E. Linderholm, Sven Rosén, 1911, sid. 75 ff.; Svenskt biogr. lex., 12, sid. 768 ff. Om Ekmans intresse för psalmer se Sjönödsöfite, sid. 152 ff. och 164 ff.

2) UUB: Nordin 1783.

3) Svenskt biogr. lex., 5, sid. 125 och 132. Om Boëthius och Swedberg se

Ekman's kyrkoreformatoriska arbete Sjönödslöfte, som måste ha verkat tilltalande på Swedberg, som liksom Ekman och Boëthius krävde det kristna livets förnyelse, en de kristliga gärningarnas förkunnelse i stället för den av Swedberg så förkättrade stortron.⁴⁾ Ekman's val av Arndts böner som stoff för sin psalmdiktning giver ytterligare belägg för deras andliga frändskap.

De ekmanska psalmerna kommo dock icke att spela någon roll vid utgestaltandet av 1694 års psalmbok. Härtill bidrog kanhända den omständigheten, att psalmboksrevisorerna hade nära nog en uppsjö av psalmer av just precis samma typ. Som framgår av titeln på Ekman's lilla »psalmbok» voro psalmerna översättningar från tyska psalmer. Genom utgivandet av Caspar Neumann's Gyllende böne tempels fämte del (1689) hade några av dessa psalmer redan utkommit i trycket i svensk översättning. Psalmavdelningen i Neumann's bönetempel, Ehn helig og hiärtelig sång-lust, hade, som bekant, Petrus Brask till sin upphovsman.⁵⁾

Ekman's psalmer äro indelade i olika avdelningar.

1. Boot och bättrings sånger.
2. Troo och förtröstnings sånger.
3. Om tröst i timmelig bedröfwelsse.
4. Bönesånger.
5. Om ett christeligt leffwerne.

Inledningspsalmen, Ach hwad skall iagh ängslig giöra, är en översättning av den pommerske diakonen Johann Flittners Ach, was soll ich Sünder machen. Den tyska psalmen förekommer i åtskilliga tyska psalmböcker från de senare årtiondena av 1600-talet bl. a. i den tyska stockholmsförsamlingens psalmbok, Gottselige Haus und Kirchen Andacht, 1683. Tidigast trycktes den i Flittners Himmlisches Lust-Gärtlein, 1661.⁶⁾ Psalmen angives som en »biktsång» med mottot Omnia si perdam, Jesum servare studebo. Flittners psalmdiktning genomströmmas av en vek »fast schmelzender Liebeston.»⁷⁾ Med full rätt kan han sägas föregripa den hallensiska psalmtonen.

Ekman's översättning följer originalet rätt nära. Flittners suggestiva omkväde: »Meinen Jesum lass ich nicht», kan dock knappast sägas ha lyckligt återgivits med den svenska kyrkovisans »Jesus, som migh haar förlöst». Det är visserligen sant, att den svenska psalmen mer markerat framhåller Jesu Kristi frälsargärning såsom den enda tillflykt, som den under synden tyngde har att ty sig till. Men originalets »Meinen Jesum lass ich nicht» bär

bl. a. Swedberg's Lefwernesbeskrifning (utg. av Gunnar Wetterberg), 1941, sid. 181.

4) Ex. Swedberg, Sabbatsro . . . , II, sid. 1104.

5) Liedgren, Vox angelica, 1917, sid. 106.

6) Fischer-Tümpel, Das deutsche evangelische Kirchenlied des siebzehnten Jahrhunderts, IV, 1908, sid. 447.

7) Koch, Geschichte des Kirchenlieds und Kirchengesangs, 3, 1867, sid. 444.

på ett helt annat sätt vittne om troskamp och trosvisshet, och vars pregnant uttryck osökt erinrar om Jakobs ord till Herren: »Jag släpper dig icke, med mindre du välsignar mig.»

Ekman har dock stundom lyckats överträffa originalpsalmen i några kärnfulla versrader. Slutraderna i den tredje versen lyder på tyska: »Es ist mir ins Hertz gericht / Meinen Jesum lass ich nicht», under det att den svenska psalmen har orden: »Under korset ähr min tröst / Jesus som mig haar förlöst.»

Hos Ekman dominerar tanken på den yttersta domen, och den svenska översättningen får härigenom en betydligt mörkare färgton än originalet, som låter ljus och salighet träda i förgrunden. Den ekmanska kyrkovisan skänker en god föreställning om spänningen mellan fruktan för domen och den fasta förtröstan på Jesu förlösningsverk. Den är kyligare och kärvare än Flittners något vecka hinsideslängtan.

Hwijlar till full saligheet / Vthij grafwen, och går tädan / När till doms sig teer min tröst / Jesus, som mig haar förlöst. — När han steller domen stränga / Skall iag wäckt aff jordsens mull / Göra räkning för min skull / Ther eij hialper rätten wränga / Doch wijd domen ähr min tröst / Jesus, som migh haar förlöst.» (v. 5 b, 6).

Ruhe biss in voller Freud / Und weiss, dass im finstren Grabe / Jesus ist mein bestes Licht: Meinen Jesum lass ich nicht. — Durch Ihn wil ich wieder leben / Denn Er wird zur rechten Zeit / Wecken mich zur Seeligkeit / Und thut mirs aus Gnaden geben / Muss ich schon erst vors Gericht: / Meinen Jesum lass ich nicht.

Den andra bot- och bättringssången, Min siäl hwart skall iag gå, som ähr beswärat så, har Ekman översatt från Joh. Heermans bekanta »Trostgesängelein, darinnen ein betrübttes Hertz alle seine Sünden mit wahren Glauben auff Christum leget: aus Taulero», Wo sol' ich fliehen hin / Weil ich beschweret bin. Trostgesängelein trycktes första gången i Heermans Devoti Musica Cordis, Haus- und Hertz-Musica, Das ist: Allerley geistliche Lieder (1630).⁸⁾ Psalmen är mycket vanlig i skilda tyska psalmböcker, ex. den förut omnämnda Gottselige Haus und Kirchen Andacht.

Den mest bekanta svenska översättningen av Heermans psalm är L. Springers Hwarthän skal iag doch fly.⁹⁾ Denna psalm förekommer mycket ofta i svenska psalmböcker från 1682—1691. Den ingick sedan i Swedbergs psalmbok som nr. 341 och kom därefter in i 1695 års psalmbok (nr. 292).

Springers översättning är mer beroende av originalet än Ekmanns.

Heermann: Ich, dein betrübttes Kind / Werff alle meine Sünd / So

⁸⁾ Fischer-Tümpel, a. a., I, 1904, sid. 269.

⁹⁾ Liedgren, Svensk psalm och andlig visa, 1926, sid. 280.

viel ihr in mir stecken / Und mich so hefftig schrecken / In deine tieffe Wunden / Da ich stets Heyl gefunden (v. 3).

Springer: Jagh titt sorgefulle barn / Besnård i syndzens garn / på tigh all min brot kastar / Som migh med skräck antastar / I tin såår iagh them säncker / Tu migh wist lijfwet skäncker.

Ekman: Jagh som betungat går / Af syndsens börda swår / Jag mig nu till tig hastar / Och bördan på tig kastar / Förty thet ähr tin willia / Så synden från mig skillia.

Där Heermann och Springer tala om att med Kristi blod övervinna »Tod, Teuffel, Hell und Sünde», »Synd, dödh och diefwul», inför Ekman de betydligt förmildrade versraderna: »När tu mig Jesu helar / Mig ey tå något felar» (v. 7).

Ett helt självständigt tillägg gör Ekman i den näst sista versen. Han låter psalmsångaren bedja om att i Guds rike få »regera / med andra helgon flera.» Både Heermann och Springer behandla här ett annat motiv. Guds rike få vi ärva, »dann du hast mirs erworben / Da du für mich gestorben,» (»Som tu migh skaffa mån-de / Tå tu ledst dödzens wände»).

Avdelningens sista psalm, När synden oss bedröfwat giör, är även den en översättning från en Joh. Heermanns psalm nämligen Kein grösser Trost kan seyn in Schmertz. Det är »ein andächtigt Gesang, darinnen ein trawriger Sünder dem Vater fürhelt das Verdienst seines lieben Sohnes: Aus Augustini Worten.»¹⁰⁾ Även denna psalm ingick ursprungligen i Heermanns Devoti Musica Cordis av 1630.¹¹⁾ Den saknas i flera av tyska stockholmsförsamlingens psalmböcker såsom Gottselige Haus und Kirchen Andacht av 1675 och 1683 samt i den mycket innehållsrika, 778 nr. omfattande Neu vermehrtes Stockholmisches Teutsches Gesangbuch av 1695. Däremot ingår den i de båda i Sverige — av psalmbeståndet att döma — mycket flitigt använda Praxis Pietatis Melica, Das ist: Übung der Gottseligkeit av 1664 och Musicalischer Vorschmack av 1683.

Ekman har vid författandet av denna psalm varit mycket oberoende av originalet. Åtskilliga strofer skulle man utan någon tvekan gott kunna kalla nydiktningar. Redan första versen giver ett utmärkt belägg härför.

Heermann: Kein grösser Trost kan seyn in Schmertz / Als dass man Gottes Vaterhertz / Durch seinen Sohn darff sprechen an / Der allen Zorn abwenden kan.

Ekman: När synden oss bedröfwat giör / Och wij betänke hwad oss bör / Ey annat ähn Gudz wrede swår / Som wärckar qwal, och samwetz såår.

I en vers av Ekmans psalm ingå mycket ofta stoff från olika strofer av den tyska psalmen. Den sistnämndas v. 7 och 8 ha så-

¹⁰⁾ Fischer-Tümpel, a. a., I, sid. 276.

¹¹⁾ a. a., sid. 277.

ledes fått bidraga till Ekmans v. 6, som är ett mycket gott exempel på dennes förmåga till självständigt skapande.

Ekman: Sij Sonen på tin höggra hann/ Hoos tig för oss ähr böne-
man/ Sampt Anden tin och för oss beer/ Wist tu tå till oss nå-
digt seer.

Heermann: Wen soll ich sonsten bringen dir/ Der dein Hertz nei-
gen könt zu mir/ Als den, der fur die Schuld der Welt/ Ist
worden selbst das Lösegeld.

Sih doch, o Gott, hier ist dein Sohn/, Mein Heyland und mein
Gnaden thron/ Der sich selbst auffgeopffert hat/ Am Creutz für
meine Missethat.

Ekmans omskrivning av det bibliskt klingande »Lösegeld» till »böneman» måste betecknas som en folklig konkretiseringskonst, något av dalmålningsteknik i den heliga sångens värld. Genom att använda det mera objektiva vi och oss i stället för tyskans individualiserande ich, mir, mich har Ekman liksom gjort psalmen bättre lämpad till kyrkobruk. Den svenska psalmen är dessutom tvenne verser kortare än originalet. Tyskans v. 3 och 12 ha överhoppats. Den tredje versens tal om »Leibeigner Knecht» ansågs tydligen ej lämpa sig i en svensk psalm.

Sångsamlingens andra avdelning, Troo och förtröstnings sånger, omfattar blott två psalmer. Den första, Bort min siäl med these tanckar, är översatt från Paul Gerhardts tröstpsalm, Weg, mein Hertz, mit den Gedancken, som bygger på Luk. 15. Den lukanska tröstpsalmen föreligger tidigast i tryck i den av Johan Crügeren 1647 utgivna Praxis Pietatis Melica.¹²⁾

Den är också representerad i den tysk-stockholmska traditionen.

Den svenska psalmtraditionen räknar Brasks översättning av samma psalm som en av dess förnämsta skatter. Brask placerade den under avdelningen Boot- og skriftermålspsalmer i sin Sånglust. I Swedbergs psalmbok återfinns den under nr. 277 och i 1695 års psalmbok under nr. 243.

Ekmans psalm når icke upp till den konkreta livfullhet, som är så signifikativ för både Gerhardts och Brasks psalmer. Brasks översättning överglänsar väl stundom den store tyske skaldens psalm i fråga om ett ledigt men på samma gång kärnfullt språk. I den första versen ex. har Gerhardt uppmaningen: »Bleib in Gottes Wort und Schrancken» (Ekman: »Blif tu i Gudz ord och skrankor»). Hos Brask återfinnes det med stor poetisk pregnans skapade: »Hält dig fast wid Guds Ords ankar.» Brasks bild kommer ännu mera till sin rätt, om man betänker, att psalmen, både den tyska och den svenska, har ytterligare liknelser lånade från sjölivet. »Kein See kan sich so ergiessen/ Kein Grund mag so Grundloss seyn/ Kein Strom so gewaltig fliessen» (v. 9).

¹²⁾ Fischer-Tümpel, a. a., III, 1906, sid. 300.

¹³⁾ a. a., sid. 364.

Till Gerhardts och Brasks drastiska skildring av Guds sinnelag: »Er ist ja kein Bäär und Löwe» resp. »Han har ju ey willdiurs sinne,» finns ingen motsvarighet hos Ekman, som helt vagt uttrycker samma tanke med orden: »Han är ej till then art bögender.» På liknande sätt förvanskar han meningen i v. 6, där både Gerhardt och Brask starkt poängterar, att Gud ej blott älskar de fromma, som finnas i hans hus, utan att han söker alla människor i sin stora kärlek. Denna mycket väsentliga del av liknelsen tappar han bort och bryter udden av det evangeliets ord, som psalmen vill förmedla. »Hiärtans kärleek han bewijsar / Emot tig med längtan stoor» är i detta sammanhang alltför allmänt uttryckt.

Ekman har blott översatt nio av tyskans tolv strofer, under det att Brask har följt originalet.

Den psaltarparafrafras över Davids 27:de psalm, som är avdelningens andra psalm, börjar Gud är mitt lius och helsa god. Även denna har en Gerhardt-psalm till förebild nämligen Gott ist mein Licht, der Herr mein Heyl. Gerhardts psalm ingick ursprungligen i 1653 års Praxis Pietatis Melica.¹³⁾ Den ingår även i den stockholmska Haus und Kirchen Andacht, 1683.

I denna översättning kommer Ekmans religiöst-poetiska begåvning mera till sin rätt. Den gemensamma gammaltestamentliga förebilden tvingar väl den svenska psalmen att följa det tyska originalet, men Ekman finner snart sina egna vägar. Efter vanligheten skär han ned den tyska psalmens stora antal verser (från 11 till 9). Ekmans konkreta förkunnelse, som förut har framträtt, men som icke uppmobliserats vid tillkomsten av Bort min siäl med thessa tanckar, griper åter med sin melodiska folklighet. Gerhardts »eins bitt ich nur, das hätt ich gern / Wenn mirs Gott wollte gehen» återgives på följande mästerliga sätt: »Ett önskar iag aff hiertat mitt / Thet wärdes mig Gud gifwa.»

Som ett utomordentligt exempel på Ekmans rättframta okonstlade men innerliga psalmdiktning kan anföras slutstrofen (v. 9) i den svenska psalmen.

Tin wäg o Herre lär mig gå / Och leed på stigen rätta / Lätt mig och fast i trone stå / Med trösten tin mig mätta / Sij Gud jag thet förwisso troor / Jag skall tig see, ther tu sielff bor / War min siäl oföfärat.

Man jämföre här det tyska originalets betydligt mer stela och livlösa formulering (v. 10).

Herr, mache mir gerade bahn / Halt mich in deiner Gnade / Und nim dich meiner hertzlich an / Dass mir kein Feind nicht schade / Denn viel, die reden wider mich / Und zeugen, dass sie ewiglich / Nicht können überweisen.

Den tredje avdelningen, Om tröst i timmelig bedröfwelse, omfattade även den blott två psalmer. Frisk up min siäl war oförskrächt är en översättning av Caspar Schmuckers Frisch auff mein Seel, verzage nicht, som tidigast torde föreligga i Greifswalder

Gesangbuch av 1597.¹⁴⁾ Psalmen förekommer i den tyska stockholmstraditionens psalmböcker, men uppgives där vara författad av Lud. Helmbold.¹⁵⁾ Samma uppgift möter även i äldre svensk psalmhistoria.¹⁶⁾

Frisch auf mein Seel är i Sverige mest känd i den språkdräkt, som Petrus Brask givit den. Den ursprungliga ingressen, som Brasks översättning har i 1682 års Andeligh Wattukälla, Frisk op min siäl och fatta modh förändrades i 1694 års psalmbok till War glad min siäl (Swedbergska psalmboken nr. 271). Denna ingress behölls i 1695 års psalmbok (Nr. 238).

Ekman står betydligt friare till originalet än Brask, som noga följer den tyska förlagan. I den tyska versionen står ex. v. 8: »Wer aber Hilf bey Menschen sucht/ Und nicht bey Gott dem Herren.» Brask översätter så gott som ordagrant: »Then hielp hoos werlden söker här/ Och ey hoos Gudh sin Herra,» under det att Ekman diktar om versraderna i en mustigt folklig stil: »Men hoo sig sätter kött till arm/ Och effter werlden fijkar.»

Det är av stort intresse att se, hur de båda svenska översättarna återgivit den tyska psalmens omkväde: »Wer Gott vertraut/ Hat wolgebaut.» För att visa Ekmans självständiga behandling av psalmen meddelas här en översikt.

Orig.	Brask.	Ekman.
1. Wer Gott vertraut Hat wolgebaut, Den wil er ewig schützen.	Then på Gud troor Han trygger boor I allsköns nödh och fara.	Then på Gud troor Han trygger boor Och skall Gudz godheet nyttia.
2. Denn wer Gott traut etc. Wenn noch der Feindt so wütet.	Then etc. Fast werlden all förtryckte.	Then etc. Ty Gud ähr på hans sijda.
3. Wer ihm vertraut etc. Wer wil mich anders weisen.	Then etc. Hoo wil migh annat wijsa.	Then etc. Och fast förtröstan äger.
4. Dem ich vertrau Fest auff ihn bau Der kan mich noch erheben.	Jagh honom troor På honom boor Han kan migh och uphöya.	Then etc. Som huset fast på klippa.

¹⁴⁾ Wackernagel, Das deutsche Kirchenlied, V, 1877, sid. 3.

¹⁵⁾ Kirchenandacht, 1683, sid. 789.

¹⁶⁾ Högmärck, Psalmopoeographia, 1736, sid. 73.

Orig.	Brask.	Ekman.
5. Wer Gott etc. Wie könt er mich denn hassen.	Then etc. Hoo kan migh tå nidstielpa.	Then etc. Fritt beer och på hielp yrker.
6. Auff Gott vertrau Fest auff ihn bau Der hilfft zu aller Stunden.	På Gudh tu bygg Så ästu trygg Han hielper i alt sinne.	Then etc. Från död och nöd förlossat.
7. Wer Gott etc. Der solls ewig geniessen.	Then etc. Ey något honom feelar.	Then etc. Och skall i Gudz hegn blifwa.
8. Wer solches glaubt Und Gott vertraut Soll selig werden. Amen.	Then sådant troor Han trygger boor Och warder saligh. Amen.	Then etc. I siäl och samweet rolig.

Den andra tröstpsalmen mot timlig bedrövelse, Hwad will tu tig bedröfwa, för tanken omedelbart på Brasks tröstpsalm i kors och bedrövelse, Hwad will du dig bedröfwa, som ingår i Sånglust. Båda äro översättningar av Joh. Heermanns Was wiltu dich betrüben, som bygger på ett »Reimsprüchlein» av Georg von Kottwitz auf Köben nämligen »Gott verlesset keinen.»¹⁷⁾ Herr Georgs rimspråk: »Gott verlesset keinen» bildar första raden av v. 2. Heermanns psalm trycktes först i 1630 års Devoti Musica Cordis.¹⁸⁾ I de stockholmska Kirchenandacht av 1675 och 1683 saknas den, men den infördes i 1695 års Stockholmisches Teutsches Gesang-Buch. Praxis Pietatis Melica och Musicalischer Vorschmack ha psalmen med.

Brask har försett sin översättning med en nydiktad strof, v. 2: Han är dig när wid handen. Ekman följer originalets versindelning. Vid återgivningen av den tyska psalmens ord och vändningar tillämpar han samma frihet som så ofta annars, så ex. v. 3 »Auff Ihn magstu es wagen»: »Tin saak giff i hans händer.» Brask har här den ordagranna översättningen »på honom må du wåga,» men däremot har Brasks ord: »när korsset trykker mäst», ingen motsvarighet varken hos Heermann eller Ekman.

Psalmerna i avdelningen Bönesånger, som Ekman författat med utgångspunkt från Arndts böner i Paradis-lustgård har det allra största intresse, då dessa kyrkvisor kunna betraktas som original. Bönepsalmerna äro tre.

¹⁷⁾ Fischer-Tümpel, a. a., I, 1904, sid. 295.

¹⁸⁾ a. a., sid. 296.

1. Om Gudz sanna kenedom.
2. Om then lefwande trona.
3. Om Gudz kärleek.

Den första psalmen, Ach Gud jag ähr förblindat wist, går tillbaka på bönen »om en sanskyldigh Gudz kenedom»: »Ewige/ sanferdige/ rättwijse/ lefwande/ helige Gudh och Fader/ iagh klagar och bekänner...»¹⁹⁾ Bönen tillhör de s. k. dygdebönerna över de tio budorden. Den är vidare den första bönen över det första budet.

Ekman lägger bönen disposition till grund för psalmen. Inledningsvis (v. 1—2) behandlas temat om människan, som av naturen ej kan komma till en rätt kenedom om Gud. Ekman säger i första strofen, att »jag ähr förblindat.» Detta går tillbaka på bönen tal om hjärtats blindhet. Ekman har dock icke tagit fasta på det ord av profeten Jesaja, som bönen allmänna inledning grupperar sig omkring nämligen om oxen, som känner sin Herre, och åsnan, som känner sin Herres krubba etc. Han har ej heller förmått att tolka den bönen mening, som ser ett svårt straff i att icke känna Gud. I Arndts bön bedes, att detta straff måtte borttagas.

De övriga verserna (3—16) äro meditationer över de trenne personerna i gudomen. Kunskapsmomentet dominerar mycket starkt. Ekman har tydligen haft för avsikt att först och främst förmedla en utläggning om en av den kristna trons huvuddogmer. Den folkligt friska originalitet, som kunde spåras i flera av hans översättningar är här alldeles borta. Bönen rika stoff har varit honom övermäktigt.

Den arndtska andan har dock stundom fått en kongenial tolkning, ex. i v. 16, där även tongångar från Sjönödslöftet och Grossgebauers Wächterstimme göra sig förnimbara.

I kunskap blott lätt ej bestå / Lätt mig i hiertat kenna / Tin godhetz smak, tin frijd och så / Och prijsa smaken thenna / Som jag aff Jesu kerlighet / Aff Andans tröst och liufigheet / I siälen får och kenner.

Den andra psalmen, Gud jag billigt thet beklagar, bygger på den tredje av dygdebönerna över första budet, bönen om en »sanskyldigh saliggörande troo»: »Alzmechtige/ barmhertige/ sanferdige och troofaste Gudh/ iagh klagar och bekänner... at mitt hierta är aff naturen...»²⁰⁾

Ekman följer även här bönen uppställning men låter sina egna älsklingstankar framträda. Hans bestämda åsikt, att det ej räcker med blotta kunskapen, hävdas i sammanhang, där Arndt ej ens har en antydning därom. I v. 1 anklagar själen sig själv: »Med blott kunskap är iag nögd.» Man kan jämföra den nyss anförda v. 16 av föregående psalm, där den första versraden lyder: »I

¹⁹⁾ Joh. Arndt, Paradijs-Lustgård, (Lars Lönbohm), Göteborg, 1682, sid. 1.

²⁰⁾ a. a., sid. 8.

kunskap blott lätt ej bestå.» Någon motsvarighet till en sådan uppmaning finns ej hos Arndt. Tvärtom. För Arndt är den rätta Guds-kännedomen, den mystiska kunskapen om Gud, det högsta. Ekman menar med kunskap en dogmatisk-kateketisk kunskap, medan Arndt syftar på en högre kunskap, som är en »fulkomligh rättferdigheet.» »Genom thenna kundskapen warde wij rättferdige och salige.»²¹⁾ Genom kunskapen giver sig Gud själv till oss.

Den brudmystikens värma, som möter i bönens ord till själens »aldrasköneste brudgum»: »Trolofwa tu migh», saknas alldeles i Ekmans psalm. Bortsett från enstaka uttryck som »Jesu söta» använder sig Ekman av ett mera kärvt språk än det som bönens författare använt. Man skulle kunna säga, att språket är mera bibliskt än arndtskt.

Den tredje och sista av avdelningens psalmer, O kerleekz fulle gode Gud, går tillbaka på den fjärde dygdebönen över det första budet d. v. s. bönen »om en hiertans brinnande kärleek.» Vad som sagts om Ekmans kyliga språk gäller även här. Man kan lämpligen jämföra bönens och psalmens ingress: »O tu liuflige Gudh» (Arndt) och »O keerleekz fulle gode Gud» (Ekman).

Den lilla psalmboken avslutas med en psalm om ett kristligt leverne, Ach högste Gud förläna mig. Detta tedde sig nog som en fullt naturlig avslutning för Ekman, som åter och åter inskärpte, att tron utan gärningar är död.²²⁾ Han skrev hela sin katekesutläggning utifrån denna syn. Boken bär typiskt nog namnet Christendoms öfning.²³⁾ Ekman skriver själv därom i företalet. Efter syndernas förlåtelse skall »följa ett christeligt och gudeligt leverne. Om sådant handlas vthi följande lilla werk / Christendoms öfning kallad.»²⁴⁾

Avslutningspsalmen är en översättning efter Joh. Rists Ach höchster Gott, verleyhe mir. Fischer-Tümpel anför den betecknande titeln: »Ernstliches Gebet zu Gott umb Besserung des gantzen Lebens, dass wir die schädliche Laster mügen fliehen und allen christlichen Tugenden mit unserm eussersten Fleisse nachjagen.»²⁵⁾ Psalmen publicerades första gången i fjärde delen av Rists Himlicher Lieder (1642).²⁶⁾ Rists psalm tillhör den tyska stockholmsförsamlingens psalmskatt, ex. Kirchen Andacht (1683).

Ekman är som vanligt obunden av originalet och tillämpar sin metod att skära ned antalet verser. Det är ofta nog Ekmans egna tankar, som komma till uttryck i den svenska psalmen. Själens förening med Jesus och brudmystiken få skrivas på Ekmans konto. Gib mir auch diese dreyerley / Erst einen festen Glauben / Bey

²¹⁾ a. a., sid. 4.

²²⁾ Ekman, Siönöd-z-löffte, 1680, sid. 53 ff.

²³⁾ Ekman, Christendoms öfning, 1708.

²⁴⁾ a. a., sid. 24.

²⁵⁾ Fischer-Tümpel, a. a., II, 1905, sid. 198.

²⁶⁾ a. a., sid. 199.

welchem rechte Treue sey / Die nimmer steh' auff Schrauben /
Dass ich mich üb' / In wahrer Lieb' / Und hoff' auff deine Güte /
Die mich, o Gott / Für Schand' und Spott' / Auch, biss ins Grab
behüte (Rist v. 5).

Try ting iag bedes giff them mig / En hiertans troo och sannan /
Som mig och Jesum hiertelig / Förenar hwar med annan / Och
kerleek san, emot hwar man / Sampt hopp att få omsijder / En ewig
frögd i himmelzhögd / Fast jag nu något lijder (Ekman v. 4).

Det är en ljusare hinsidesstämning i den svenska psalmen än
i den tyska.

Ach gib mir deinen guten Geist / Dass ich die Laster fliehe / Und
nur umb das, was christlich heist / Von Hertzen mich bemühe / So
kan kein Leid / In dieser Zeit / Aus deiner Hand mich treiben /
Besondern ich / Werd' ewiglich / Bey dir. Herr Jesu, bleiben (Rist
v. 10).

När Ekman återgiver denna strof låter han den förinnerligas
av brudmystikens språk.

Tin ande god giff mig o Gud / Att jag för synden rädes / och al-
tjtid blifwer wijs bud / Förnyas och ikläder / Rettferdighet
och heligheet / The rätta bröllops kläder / Som pryda mig rätt
kostelig / Aff pryndan jag mig gläder (Ekman v. 10).

Ekmans psalmdiktning står sig gott vid jämförelse med ex.
Brasks. Det har av ovan gjorda undersökning framgått, att han
vid sina översättningar många gånger framträtt som en fullt själv-
ständig diktare. Man måste livligt beklaga, att ingen av hans psal-
mer blivit införlivade med den svenska kyrkosångens psalmskatt.

Exkurs. Handskriften innehåller fyra enstämmiga melodier, skriv-
na med bläck. Efter en snabbanalys har musikhistorikern, fil. lic.
Arthur Malmgren om dem uttalat följande:

Förlagan till alla fyra melodierna har tydligen varit Praxis pie-
tatis, Sohren, 1668. Både i nämnda koralpsalmbok och i Sohrens
Mus. Vorschmack, 1683, återfinnes mel. nr. 1 till samma text, som
Ekman här översatt. Den är en dansmässig symmetriskt byggd
vismelodi av 1600-talsprägel med 1/4 delar som löpande noter,
dock icke utan en inre koralartad stämning. Rytmen är t. o. m.
något mer punkterad i Ekmans hskr än i Sohrens nämnda koral-
böcker. Det patetiska koral Slutet hos Ekman överensstämmer med
Sohrens Praxis piet. och ej med hans Vorschmack. Generalbasen
är hos Sohren harmoniserad i e-moll med utvikning i g-Dur och
h-moll i Vorschmack, dock belastad med flera ackordsvängningar
till eljest lika bas.

Nr 4 är en g-moll-melodi av Sohren med växlande rytm. Den
står i båda hans koralpsalmböcker till den av Ekman översatta
texten. Fattningen hos Ekman är en avskrift av Praxis piet., Soh-
ren. Båda ha endast ett b som klavförtecken, medan Vorschmack
— som något ändrat melodien i mera sångbar riktning — har två
b. Beträffande generalbasen visar Vorschmack ovan påpekade ten-
dens till ackordbelastning. Sohren harmoniserar melodien med ut-

vikningar i parallell- och mollsubdom.tonarterna, i senare fallet med °Tv som slutackord i innerkadenser.

Nr 5 och 11 äro typiska koraler, där t. o. m. kontamination föreligger, d. v. s. där beståndsdelarna från insjungna kyrkvisor ur 1500-tals sångböcker skjutits in. Ursprungligen är nr 5 hämtad från Prax. piet. 1653. Den är nämligen av J. Crüger. Den har starka reminscenser från »Zu dir ich mein Hertz erhebe» (Lobwasser), vars inledningsperiod är helt densamma som här. Prax. piet., Sohren och Ekmans hskr har helt Crügers avfattning med de smidiga genomgångstonerna, som borttagits i Vorschmack och med hel- och halvnoter ist. f. halvnoterna och fjärdedelarna i Vorschmack. Crüger har använt kvantiterande rytm enligt betonade ord och stavelser och till denna ansluter sig Ekmans översättning väl.

Även i nr 11 är motivbildningen alltigenom koralartad — ej underligt, då melodien är av J. Schop. Märkligt med densamma är, att begynnelseperioden består av en stegvis upp- och nedåtgående kvartbåge från g-molls översekund till dominanten och tillbaka, varvid Dur-dominantackordet bildar början och slutet. Koralen slutar med den fallande g-moll-skalan. Denna koral ingick ursprungligen i Rists Himml. Lieder. Både texten (av Rist) och melodien ha sedan övergått i Sohrens koralpsalmböcker. Ekman har sedan översatt texten till svenska och låtit melodien följa med. Ur den senare känner man igen drag från B. Waldis Was hilfft die heyden in der Welt — tredje perioden i dessa båda koraler är lika. Koralcitatet var ju typiska i Rist-kretsens liedmelodier. Ekman-hskr har även här samma växelrytm med hel- och halvnoter som i Prax. piet., Sohren, 1668. I Vorschmack är rytmen ställvis utjämnad.

Bengt Wahlström.